

Analyse Haiku-kukai Herfst 2021: haiku of sushi/ verorberd in maar één hap/ wereld van smaken

In de rijke oogst aan haiku's die zijn ingezonden voor de haiku-kukai Herfst 21 valt op, dat de schrijvers juist wel een blad voor de mond nemen. Vooral "blad": blaadjes, bladeren, herfst-blad en allerlei ander samenstellingen met -blad zijn gebruikt als Het Seizoenwoord (kigo) ofwel, de wenk aan de lezer naar het jaargetijde waarin de haiku zich afspeelt. Meer dan 45 op ongeveer 60 haiku. Dat geldt ook voor de haiku van **Hetty Mulder** die in deze kukai de meeste punten verwierf:

*over stoep en straat
ritselen bladeren rond –
het lied van de herfst*

Toch wisten sommige schrijvers onmiskenbaar "herfst" te suggereren met andere wenken: de – voor de herfst zo kenmerkende – paddenstoel ("de echte vuurzwam"); de storm en de mist. Ofschoon elk seizoen wel een soort storm heeft, is "storm" redelijk herkenbaar voor 'herfst'. Mist slaat in de winter neer als rijp en stolt tot dauw in lente om al snel te verzengen in de zomer. Daarom werd dankbaar gebruik gemaakt van "mist" als verklikker van herfst.

Niet elk vers gebruikte een "seizoenwoord": soms werd (te?) duidelijk de naam november of zelfs het woord HERFST gebruikt. De subtiele suggestie die een seizoenwoord biedt, wordt losgelaten. Zoals Ernest Hemingway stelde: show, don't tell; "Als een schrijver [van proza] goed weet waar hij over schrijft, kan hij dingen weglaten, en de lezer zal dan, als de schrijver waarachtig genoeg schrijft, die dingen even goed kunnen aanvoelen als wanneer de schrijver het allemaal had uitgelegd." Dat geldt liefst ook voor haiku: het thema mag zich zonneklaar bij het lezen openbaren zonder met naam en rugnummer genoemd te worden. In dit verband valt in deze kukai op, dat sommige schrijvers graag kwijt willen, wat ze zelf van een opgeroepen beeld vinden: kleurrijk, schilderachtig, ravissant. Haiku mag juist de lezer verleiden tot een gedeelde emotie of idee en wel zo, dat de lezer denkt dat hij/zij echt zélf tot dat oordeel was gekomen. De subtiele schets van zonlicht dat bomen met goud kroont, in de haiku *Zonnige stralen/ Door rood geel gebladerte/ Kronen boom met goud* geeft de lezer een opstap naar de persoonlijke beleving van de warme, gulden gloed van de herfst zónder geregisseerd te worden in wát de lezer er zelf van moet vinden.

De mooie haiku sluit dus niet af met een oordeel maar met een verrassende wending. Dat kan of een wat ironische wending zijn, als in de derde regel, *de door schutkleur verholde drol in het bruine bladerkleed* of de bedachtzaam stemmende wending waarmee in een *hospice het hoofd wordt afgewend van het laatste, vallende herfstblad*. Of een guitige dubbelzinnigheid waarbij iemands *beukenblad – als een tamme kastanje – stiekem valt in iemands mand* {?!?}. Een zachte "wending" ontstaat, waar de schrijver in de derde regel door de tik van een specht, ons terugbrengt van een afstandelijke mijmering naar het hier en nu: *De echte vuurzwam/ Leeft van leven en van dood/ Zachtjes klinkt een specht*. Alsof de schrijver ons vooral uitnodigt, op een mooie wandeling vooral te Zien en te Zijn dan te Doen en te Denken (een spoortje Zen?).

In deze vuurzwam-haiku is vooral géén gebruik gemaakt van beeldspraak om toch iets te melden. Stijlfiguren, gevoelswaarde van woorden en beeldspraak staan de schrijver echter vaak heel mooi ten dienst om een idee pakkend over te dragen of subtiel, een stemming door te geven. Ook in deze kukai werd daarvan grif en graag gebruik gemaakt. De gevoelswaarde van de beschrijving "laatste rustplaats" wordt speels gebruikt: *de laatste rustplaats:/een herfstblad ontvalt de boom/ vechtend voor zijn plek*. Het aan dier of ding toekennen van menselijke eigenschappen (Personificatie) is treffend gebruikt in : *last van hoogtevrees/ aan de kale kerselaar/ houdt één blad vol*. De herfst zingt in Mulders haiku 'n lied: *het lied van de herfst*.

In de uitnodiging was aangegeven, dat men zich niet heel erg vast hoefde te houden aan een drieregelige indeling van 5 lettergrepen, 7 lettergrepen, 5 lettergrepen of per sé het seizoenwoord. Een overtuigende meerderheid hield zich echter netjes aan 5/7/5. De vorm 5/7/5/ blijkt een mooi handvat te zijn om door de beperking van deze structuur, ook een inhoudelijk ritme of stroomlijn in het vers aan te brengen. Een door traditie aangegeven vorm ontlast de dichter van gepieker over structuur van het vers. Zo kan deze zich meer concentreren op juist de inhoud van het vers. In een enkel geval werd van 5/7/5 extreem afgeweken door de vorm 1/1/1/ te kiezen: *[blad/wordt/pad]* en kláár was de schrijver met het schilderen van het mirakel van de bladerval. Eén schrijver had zo'n 35 lettergrepen nodig. Daarmee gingen zowel de sfeer van haiku als ook de idee, de boodschap verloren. Zo iets vraagt- zoals wij in onze haikukern dat noemen – nog wat huiswerk. Misschien zit er een haiku in maar die moet nog de weg naar buiten vinden. Te beginnen met “snoeien”...

Haiku munt soms uit, in het “delen” van een zintuigelijke waarneming: je ruikt de geur van de sporttas die open gaat, je voelt de zomerzon blakeren op je huid of je proeft de streep azijn in de rijst van sushi. In deze reeks haiku overheerst juist overwegend de visuele waarneming in kleuren en bewegingen; een enkele maal wordt een specht gehoord of wordt in het midden gelaten of de voorbijgaande trein wordt gehoord of gezien. In de haiku van Hetty Mulder, als al genoemd, *ritselen bladeren rond*. Als eenzame afwijking van het dominante ZIEN, werd iets ‘gevoeld’ in: *Bladeren vallen, de koude herfstzon verwarmt, hier vind ik mijn thuis*.

Het lastige van deze kukai was, dat het zowel om 2021 als om HERFST ging. Velen schilderden een tableau van herfst in het algemeen, bijzondere kijkjes op dit natuurverschijnsel of (eigen?) belevenissen; anderen gebruikten Herfst als toneel van een levensgebeurtenis *hospice -/ ze keert zich af van het raam/ het laatste blad* of melancholische herinnering *Zacht valt de regen/ ik huil om wat ooit eens was/ wij rennend door het herfstblad*.

Heel strak werd het verband Herfst en het Jaar 2021 gelegd in de haiku, *corona najaar/ voor alle haikudoka's /zingt de noorderwind*. De actualiteit van 2021 werd snijdend aangestipt in *Verkeerd herinnerd/ (mensen creperen terloops)/ maar niet gelogen*. Echter, het thema-bestanddeel HERFST ontbrak geheel. Subtiel, misschien té subtiel is het verband tussen herfst en het gebeurde in 2021 wel verwoord in : *herfst, een wandeling/ vallend blad fluistert zacht: ach/ lieverd, laat het los...* Nog even een oplossing voor het te expliciet genoemde themawoord HERFST, misschien een iets meer duidelijke verwijzing naar wellicht alle narigheden van dit tweede coronajaar dan “het” in de derde regel...maar dan héb je ook wat.

Soms was het verband met het thema zo weinig herkenbaar, dat het eerst leek, of het vers geen verband met het thema heeft. Na herlezen van *die stokoude man/ die ik vergeet te groeten/ rookt mijn vaders pijp* zag ik pas de metafoor van het verhaal voor de Herfst Van Het Leven. Hoe ver in de herfst van het leven is die oude man dan wel, dat hij – zelfs als vader van de verteller – zo onherkenbaar oud is geworden? Is die herfst zó ingrijpend? Of is het nu wéér de lezer die via eigen invullingen van het gelezene zelf een inhoud van de haiku maakt??? Ach, als dat het geval is, dan heeft ook dit gedicht aan iets aardigs van haiku voldaan: de schrijver schrijft, maar de lezer maakt het gedicht voor zichzelf af. Zo blijft haiku zowel voor lezer als voor schrijver een avontuur: of nu velen royaal een vol punt toekennen aan één zelfde vers; óf dat maar één iemand, wel 100 punten zou willen toekennen aan dat ene vers dat aan de aandacht van velen ontsnapt.

Bijlage: de deelnemende haiku's (NB: 'dubbele' of herhaalde inzendingen zijn weggelaten)

nr	Inzending
1	Zonnige stralen Door rood geel gebladerte Kronen boom met goud
2	blaadjes dwarrelen rood en geel en bruin en groen kleuren deze dag
3	Storm waait vluchtig langs een jong blaadje kleurt dieprood krijgt haar eerste zoen
4	blad wordt pad
5	die stokoude man die ik vergeet te groeten rookt mijn vaders pijp
6	De noten kraken Of eten misschien vandaag Ze vallen zodra
8	Bladeren dansen, gejaagd door de zuidwester. De boom wordt kaler.
10	Vallende blaadjes in het bos - Een teken dat de herfst nabij is
11	Koperen blad valt finaal verlost van de stam vlucht voor de winter
12	Ik ben hier alleen De koele zon droogt mijn traan Een laatste lockdown
13	van kale takken een kleurrijke toonladder vurig roodborstje
14	Stralend rode boom wadend door een bladerzee op naar de winter.

15	Een herfst rapsodie vlammend rood en zonnegeel schilderachtig mooi
16	blaadjes dwarrelen takken dansen op de wind een kleurrijk schouwspel
17	De dode boom vindt rust in de herfst die komt, zo valt hij minder op.
18	Bladeren vallen lopen door gekleurd tapijt, de drol heeft schutkleur
19	het licht van het blad het oog verblind, veranderd hervormd en hervat
20	Mijn beukenblad valt als een tamme kastanje stiekem in jouw mand
21	een duif alleen in onze kale pruimenboom twee meeuwen zwaaien
22	menselijk object bedrieglijk winteraanzicht voor de voorjaarsdooi
23	Zacht valt de regen ik huil om wat ooit eens was wij rennend door het herfstblad
24	De echte vuurzwam Leeft van leven en van dood Zachtjes klinkt een specht
25	over stoep en straat ritselen bladeren rond - het lied van de herfst
27	rond duiven koppel zij aan zij in appelboom koerend in de storm

28	braambessen plukken onder de rozenstruiken protesteert een vink
29	Geel, oranje, rood, bruint op de aarde. Vruchtbaar, voor een nieuwe tijd.
30	Zielenroerselen Stilte beweegt in leegte Vind je eigen maat
31	Slechts een oogopslag en je ziet meer dan verwacht een blikverruiming
32	Het ruist in het park twee merels scharrelen weg bladeren verward
33	last van hoogtevrees aan de kale kerselaar houdt één blad vol
34	hospice - ze keert zich af van het raam het laatste blad
35	een gillende meeuw in de mist boven het strand - de kalme branding
36	onder mijn laarzen knispert blad en zompt modder thuis wacht een herfstbok
37	Okergeel, roodbruin, grijze streepjes wilgenblad Ravissant verval
38	Een kleurexplosie met een voltreffer van een eikel op m'n hoofd.
39	De zomer bloedt dood de winter lonkt al van ver maar de herfst heerst nu

40	Een blad valt zachter Als de wind verdwenen is Op een lichte dag
41	corona najaar - voor alle haikudoka's zingt de noorderwind
42	Wiekend valt het blad in sierlijke cirkels en drijft weg met de stroom.
43	't gekroonde virus doch verre van koninklijk verscheurt geliefden
44	een late vlinder fladdert met stramme vleugels in novemberzon
45	In golvend water Zijn ribbels gaan cirkelen Om een rood herfstblad
46	boomsilhouetten wiegend in donker water zonder gedachten
47	de laatste rustplaats: een herfstblad ontvalt de boom vechtend voor zijn plek
48	Verkeerd herinnerd (mensen creperen terloops) maar niet gelogen
50	Beiden op ons eigen eiland, afgezonderd door een oceaan vol haat zien we zelfs niet de mooie zon die voor ons aan de hemel staat.
51	Mist kruipt over land Novemberdag stil en dun Een trein rijdt voorbij
52	Kleuren die vallen We zien weer lege bomen En nieuw winterlicht

53	De bladblazer blies het onbeschreven herfstblad de wijde wereld in
54	oud en zwijgend hangt de wilg in het weiland over prikkeldraad heen
55	herfst, een wandeling vallend blad fluistert zacht: ach lieverd, laat het los...
56	Bladeren vallen, de koude herfstzon verwarmt, hier vind ik mijn thuis.
57	Herfst een en twintig bruin blad valt opnieuw tussen blauwe mondkapjes
58	Leven en de herfst gaan bewolkt maar door en door tot die laatste slag.
59	Bedauwd verkleurd blad schiet vonken in het zonlicht -een heugelijk moment
60	Herfstzon vult plasjes licht in ochtendstil moment en het blad verdwaalt